עין משפט נר מצוה

סט א ב מיי' פ"א מהל' קדוש החדש הלכה ה והלכה ו:
[ג מיי' פ"ה מהל' קדוש החדש הלכה א ופ"ה מהל' סנהדרין הלכה ו ז:]

מסורת הש"ס

א) ב"ב קכ: ע"ש קמא. יבמות כה: ע"ש בכורות לא. ע"ש, ב) לעיל סח. ע. עב., ג) [נ"ל: מגיה רכי. רש"ש], ד) [דף ח: ד"ה ושמתא], ה) [לעיל דף כג. ד"ה והפר], ו) שייך לדף עט ע"א.

מועדי ה' [א]צריכין קידוש ב"ד שבת בראשית [ב]אין צריכה קידוש ב"ד מועדי ה' [ג]צריכין מומחה ואין פרשת נדרים צריכין מומחה אפי' בית דין הדיוטות והא בפרשת נדרים ראשי המטות כתיב [ד]אמר רב חסדא ואיתימא רבי יוחנן ביחיד מומחה א"ר חנינא השותק על מנת למיקט מפר אפילו מכאן ועד י' ימים מתיב רבא [ו]אימתי אמרו מת הבעל נתרוקנה רשות לאב בזמן שלא שמע הבעל או ששמע ושתק או ששמע והפר ומת בו ביום אבל שמע וקיים או ששמע ושתק ומת ביום של אחריו אין יכול להפר מאי לאו בשותק על מנת למיקט לא בשותק על מנת לקיים אי הכי היינו או שמע וקיים אלא בשותק סתם מתיב רב חסדא חומר בהקם מבהפר ובהפר מבהקם חומר בהקם

שהשתיקה

רש"י

צריכין קידוש. דכתיב (ויקרא כג) אשר תקראו אותם במועדם: **שבת בראשית אין צריכה קידוש.** דמיקלא וקדשה מאליה: **השותק על מנת למיקט.** שאינו שותק כדי לקיים הנדר אלא שעושה כדי להקניטה ולהוכיחה כדי שלא תרגיל עוד בנדרים שהיא סבורה שהוא שותק על מנת לקיימו: **אפי' מכאן עד י' ימים.** יכול להפר הואיל ולא היה דעתו לקיים: **מאי לאו בשותק על מנת למיקט.** וכגון דאמר לאחד דלמיקט עביד דכי מת ביום שלאחריו אין יכול להפר ותיובתא דרבי חנינא: **לא בשותק על מנת לקיים.** ולכך אינו יכול להפר: **היינו או שמע וקיים.** ותרי זימני למה לי: **בשותק סתם.** ולחומרא אזלינן:

קיים

ר"ן

ומשמע מההיא דיחיד מומחה דשרי נדרים דוקא סמוך כמומחה של מועדי ה' דהיינו משה ואהרן דאין הפרש בין זה לזה אלא שמועדי ה' צריכין שלשה מומחין ונדרים סגי ביחיד. אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפ"ו מהל' שבועות (הלכה ה) דכל שהוא רב מובהק מתיר יחידי ולפ"ז אמרו דהא דפרכינן הכא והא בפרשת נדרים ראשי המטות כתיב לא פריך אמאי דאמר דפרשת נדרים אינה צריכה מומחה דראשי המטות לאו סמוכין משמע דבכל דוכתי דבעי מומחין אלהים קרי להו והכא כיון דלא כתיב בהו אלא ראשי המטות פשיטא דלאו מומחה סמוך קאמר אלא למאי דאמרי דאפילו ג' הדיוטות פריך דהא ראשי המטות דלא משמע מומחין אפ"ה לאו הדיוטות נינהו ואמר רב חסדא ביחיד מומחה כלומר דגמיר וסביר. ולדידי קשיא לי אי הכי ג' הדיוטות מנלן ממעוטא דאלה נימא מומחין הוא דלא בעי כמועדי ה' אבל תלתא דגמירי וסבירי בעינן וכדכתיב ראשי המטות וכי תימא אי הכי מעוטא דאלה למה לי דהא מראשי המטות נמי משמע דלא בעיא מומחין וכדכתיבנא ליתא דאי מיעוטא דאלה דכתיב במועדי ה' לא מצית מוקמת ליה למילתא אחריתי שפיר קאמר אבל כיון דמצית מוקמת ליה למעוטי שבת שאין צריך קידוש ב"ד תו לא מייתר לך מעוטא דאלה ומעוטא נמי שפיר מקיים לשבת בראשית ולפרשת נדרים דכתיב גבי מועדי ה' שאין אחד מהן שוה למועדות לקידוש ב"ד ולמומחין ואכתי נבעי בנדרים תלתא דגמירי וסבירי וניחא לי דאי הכי סמיכותא דנדרים למועדי ה' למה לי אלא ודאי כיון דאסמכינהו רחמנא גלי לן דמעוטא דאלה אנדרים נמי קאי ולמאי אי דלא בעי' מומחין מראשי המטות נפקא אלא ודאי דמשום סמיכותא משמע דלמעוטא דנדרים נמי אתא והכי מדרים אלה דהיינו מועדות אפי' כשהן ג' צריכין מומחין דידהו דהיינו סמוכין אבל נדרים כל שהן ג' אינן צריכין מומחין דידהו דהיינו ראשי המטות דגמירי וסבירי אלא בחד מינייהו סגי כן נ"ל. ומייתו ראיה להך סברא דלא בעיא סמוך מדאזדקיק ליה רב לרב חננאל יחידי והא רב לאו סמוך היה ואי מהא לא איריא דבירושלמי משמע שנטל רשות מן הנשיא דגרסי' התם (פוס"י) מהו למנות הזקנים לדברים יחידים נשמעינה מן הדא רב (מתני) ג) להתיר נדרים ולראות כתמים מן דדמך בעו גבי בריה מומי בכורות אמר איני מוסיף לך על מה שנתן לך אבא א"ר יוסי בר בון כולא יהב ליה לדון יחידי ולראות כתמים ולהתיר נדרים ולראות מומין שבגלוי מן דדמך בעו גבי בריה מומין שבסתר א"ל איני מוסיף לך על מה שנתן לך אבא ע"כ אלמא רב רשותא שקל ומש"ה איכא למימר דהוה מזדקיק יחידי ומיהו לא תימא דאדרבה האי ירושלמי דאייתי איפכא מוכח דסמוך בעינן דאי לא למה ליה לרב למנקט רשותא דלא קשי' דמש"ה נקטיה כי היכי דליהוי שרי נדרי בדוכתא דאיכא חשיבי מיניה ואי לאו רשותא לא יאי לתלמידא למשרא נדרא באתרא דרביה. ומיהו עובדא אחרינא איכא בירושלמי דמשמע מינייהו דלא בעיא סמוך דגרס התם אמר קמיה דרבי יוסי רב הונא שרי נדרין ר' זירא בעא קמיה דר' יוסי רב הונא ראשי המטות בתמיה א"ל ואין לית רב הונא מאן איתון ראשי המטות ורב הונא ראש לראשי המטות אלמא רב הונא אע"פ שלא היה סמוך הוה שרי נדרין ביחיד וכי תימא רשותא נקט מריש גלותא אי הכי מאי קמתמה ר' זעירא רב הונא ראשי המטות בתמיה ור' יוסי נמי למה ליה לאהדוריה רב הונא ראש לראשי המטות תיפוק ליה דנקיט רשותא אלמא משמע דנהי דלא נקטיה משום דרב מובהק הוה שרי ביחיד. ורבינו שמואל ז"ל כתב בפרק י"נ [ב"ב קכ:] כלשון הזה הכא נמי ביחיד מומחה בקי בגמ' כלומר רב מובהק וכבר כתבתי מזה בפ"ק דמכילתין ד) ובפרק ד' נדרים ה) בס"ד. וקשה לי אי לא בעי מומחה אלא גמיר וסביר היכי הוה סבירא לר' זעירא דרב הונא לא מצי שרא נדרא ביחיד ונ"ל דכיון דלראשי המטות כתיב משמע דהפרת נדרים נמסרה ליותר מובהקין שבדור והוה ס"ל לר' זעירא דרב הונא בדריה לאו בר הכי הוה ולפיכך אני אומר דלמאן דס"ל דלא בעינן סמוך כל שהוא רב מובהק בדורו מתיר יחידי. והוצרכתי לכתוב זה מפני שראיתי מי שכתב דאפילו למאן דס"ל דלא בעי סמוך בזמן הזה ליכא מומחה דחזי להכי והביא ראיה מן הירושלמי דהוה מתמה מעיקרא אפי' ברב הונא ולא נ"ל כן אלא אי לא בעי סמוך כל היכא דגמיר וסביר והוי מראשי המטות לפום דריה סגי: **א"ר יוחנן השותק על מנת למיקט.** כדי להקניט אשתו שתהא סבורה שדעתו לקיים נדריה והוא אינו מתכוין לכך אלא שיפר לה לאחר מיכן: **אימתי אמרו מת הבעל נתרוקנה רשות לאב.** פירשתיה למעלה (דף סח.): **מאי לאו בשותק על מנת למיקט.** דכיון דפסק ותני שמע ושתק ומת ביום שלאחריו אין יכול להפר כל שתיקה במשמע אפילו ע"מ למיקט אלמא הך שתיקה נמי מקיימת: **לא בשותק ע"מ לקיים.** שיהא הנדר מקויים בכך כלומר שקיימו בלבו והיינו דפרכינן אי הכי היינו שמע וקיים. ולא דמי האי שותק ע"מ לקיים דאמר הכא לשותק ע"מ לקיים דאמרינן לקמן (דף עט.) כדנפרש עלה דההיא ודכוותה אשכחן בהש"ס טובא תרי גווני בחד לישנא: **אלא בשותק סתם.** שלא גמר בלבו שיהא מקויים מעתה ולא שתק גם כן על מנת למיקט אלא שתק סתם:

שהשתיקה

* * *

תוספות

מועדי י"י צריכי' קידוש ב"ד. שצריכי' לקדש ניסן לעשות בו פסח בט"ו בו: ואין שבת בראשית צריכה קידוש. שאין צריך לקדש יום ראשו' לקדש בשביעי בו לשבת: מועדי י"י צריכים מומחי'. כדכתי' (ויקרא כג) אלה מקראי קדש אשר תקראו אותם, קרי ביה אתם, משה ואהרן דמומחי' ניהו: ואין נדרי' צריכי' מומחין. ולהכי סמך פ' נדרי' למועדי' לדרוש כן, וע"כ תלתא הדיוטו' בעי', כדפי' (וע"א ד"ה להכשיר) מדלצטרי' לראשי המטו' ליחיד מומחה: השותק ע"מ למקט. שמצטער אשתו ובדעתו לבטל לה אחרי כן: אימתי [אמרו] מת הבעל כו'. היינו ברייתא דאייתינן ריש פירקין (לעיל סח.): מאי לאו. הא דתנן שמע ושתק ע"מ למיקט, וקתני דהוי שתיקה מעליא, ומהשתא הוא דפריך אדבסמוך דאי בע"מ לקיים היינו שמע וקיים: שותק לקיים. כמו לקיים בהדיא ואין יכול להפר:

* * *

פירוש הרא"ש

מועדי ה' צריכים קידוש ב"ד. שמקדשין ב"ד ר"ח ניסן לעשות פסח בחמשה עשר בו: שבת בראשית. לפי שגם המועדים קרויין שבת להכי קרי ליה שבת בראשית: אין צריכה קדוש ב"ד. שיקדשו ב"ד יום ראשון לעשות שבת ביום השביעי וכתיב מועדי ה' יתירא למעוטי שבת מקידוש ב"ד: מועדים צריכין מומחה. דכתיב מועדי ה' אשר תקראו אותם קרי ביה אתם ומשה ואהרן מומחין היו: השותק ע"מ למיקט. להקניט ולצער אשתו אבל דעתו להפר: **מאי לאו.** הא דקתני שמע ושתק משמע בכל ענין אפי' שתק ע"מ למיקט: ומשני **לא.** דוקא בשותק ע"מ לקיים: **אי הכי היינו** שמע וקיים. דמשמע בכל מיני קיומין בין שאמר קיים ליכי בין ששתק ע"מ לקיים: **אלא בשותק סתם.** ולא גמר בלבו אם לקיים אם להפר אבל אם גמר בלבו ושתק כדי למיקט לא הוי קיום: ו)**קיים בלבו קיים הפר בלבו** אינו מופר. כי צריך שיוציא הפרה בפיו אבל אם אמר בלבו קיים ליכי שוב אין יכול להפר והא דאמרי' ב"ה לעיל שמבטל בלבו למאי דפרשינן דקאי אטלי ואבלי ניחא והר"א ממיי"ן פי' הפר בלבו היינו שחשב בלבו שיהא מופר אבל לא אמר בלבו מופר ליכי והוצרך לפרש לפירושו קיים בלבו קיים שחישב בלבו לקיים ושתק כל היום ומילתא דפשיטא היא דאפילו שתק סתם הוי קיום כ"ש שתק לקיים אלא אגב דבעי למימר הפר בלבו אינו מופר נקטיה ודיוק הוא דקיים בלבו קיים משמע דלאלתר הוי מקיים ואין יכול להפר דכתיב אישה יקימנו דמשמע מיד שקיימו הוי מקוים וכן אישה יפירנו מיד הוי מופר: היינו קיים בלבו. פ"ד דמש"ה אילך לא שתק ע"מ לקיים היינו שאמר בלבו קיים ליכי והוה מצי לשנויי בשותק ע"מ לקיים קאמינא לא שלא חשם אלא למנות לו שתיקה שיהא קיום אי נמי היינו דקא"ל בשותק סתם דשותק ע"מ לקיים קרו ליה סתם לגבי כלפי היכא דאמר בלבו קיים ליכי: ולוקי הא בשותק ע"מ לקיים והא בשותק סתם. אברייתא קא פריך כיון דליכא אלא רי קראי מנלן למעוטי ע"מ למיקט נוקים קרא במפתכר: ומשני קראי יתירי כתיבי. ולא האחרש יתרים: ואמאי ליהוי בשותק ע"מ למיקט. אם נדרה עם חשכה ולא היפנה להפר או היית בשביל כבוד שבת ודעתו להפר אמאי הוי קיום: **אבל** אינו יודע שיש מפירין. לא למד שהבעל יכול להפר נדרי אשתו: **יפר.** אחר כמה ימים דשתיקתו לא הוי קיום כיון דלא ידע שבידו להפר: **אבל אינו יודע שזה נדר.** לא ידע שנדר זה של עינוי נפש או לא ידע שהמפסיקה באותו ענין שהוא נקרא יד: **רבי מאיר אומר לא יפר.** דכיון דידע שיש מפירים קרינא ביה והחריש לה ביום שמעו: [רבנן סברי כיון דלא ידע שיש בידו להפר נדר זה או שהיה צריך הפרה לא קרינן ביה והחריש לה ביום שמעו] ולמאי ליהוי כשותק ע"מ למיקט ולמאי אמר ר' מאיר לא יפר דגלאי דעתו להפר אלא שאינו יודע שבידו להפר ורבנן לא פליגי אלא דסברי דלא הוי שמיעה כלל: הדרן עלך נערה המאורסה

* * *

מוסף רש"י

מועדי ה' צריכין קידוש ב"ד. שהיו מקדשין את החדש על פי הראיה ומתוך כך מתקדש מועד בזמנו, שלפי עיבור השנה ועיבור החדשים המועדים מתעכבין, אבל המועדים עצמן לא היו מקדשין כי אם החדשים, כדתנן בר"ה (כד.) לגבי קידוש החדש, שאב ב"ד אומר מקודש וכל העם עונין אחריו מקודש מקודש, שנאמר אשר תקראו אותם, קרי ביה אתם, ותרי זמני מקודש מקודש נפקא לן מדכתיב מקראי קדש שהיו מקדשין את החדש על פי הראיה וזהו תיקון המועדות וקידושתן (רשב"ם ב"ב קכא.). **שבת בראשית אין צריכה קידוש ב"ד.** כעין שמקדשין המועדים על ידי קידוש ראשי חדשים, אין מקדשין אחד בשבת להיות שביעי שלו שבת, אלא לעולם יום שביעי שבת הוא בלא קידוש ב"ד, ונפקא ליה מדכתיב מועדי ה' יתירא, דמצי למיכתב אלה אשר תקראו אותם מקראי קדש, שבת בראשית קרי לשבת, משום דכל מועדות נמי כתיב בהו שבת שבתון, ולכך קרי ליה שבת בראשית, שמקודשת ובאה משבעת ימי בראשית, ובשבת ראשונה כתיב ויכלו ויקדש אותו (שם). מועדי ה' צריכין מומחה, ולא מקדשי בג' הדיוטות כהפרת נדרים, ולא ביחיד מומחה כהפרת נדרים, אלא בשלשה מומחין, כדילפינן בר"ה (כה:) אין לך מומחה בישראל יותר ממשה רבינו וקאמר ליה רחמנא עד דאיכא אהרן בהדך דכתיב ויאמר ה' אל משה ואל אהרן וגו' החדש הזה לכם, כם מומחין, ואין ב"ד שקול ומוסיפין עליהם עוד אחד (ב"ב שם). אימתי אמרו. בנערה קא נקיט מתניתין, מת הבעל. שהוא ארוס, נתרוקנה רשות לאב. כאדם שמריק יין מכלי אל כלי, כלומר שילא כל הרשות מן הבעל ובא לרשות האב, בזמן שלא שמע הבעל. אם ה קודם שימות, דביום שמעו בעינן וליכא, או ששמע ושתק או ששמע והיפר, תנקו בו ביום ששמע, ואפילו שמע ושתק לא הפר ולא קיים ולא הספיק להראות דעתו עד שמת בו ביום, דהואיל ואכתי איכא שהות ביום דאי הוה בעל קיים מצי מיפר יכלא למימר דמיתה גרמה לו, דדלמא אי הוה קיים אכתי הוה מיפר לה מיקמי דליעבר יומא, ומת בו ביום קאי אשמע ושתק (לעיל סח.). **אבל שמע הבעל וקיים.** אע"פ שמת בו ביום, או ששמע ושתק, כל אותו היום, ומת הבעל **ביום של אחריו אין האב יכול להפר.** הואיל ועבר יום שמעו (לעיל סח.).